

2. PATRO

ČEŠTINA

VYBRANÉ TEXTY

VÝSTAVY

MAMUZ
SCHLOSS ASPARN/ZAYA

TEXT 01/SÁL 1

Od kamene ke kovu – začátek před 8.000 roky

Od kamene ke kovu. Takový pokrok je bezpochyby obrovský. Bez kovu by neexistovaly účelné nástroje, žádné účinné zbraně a už vůbec žádné složitější stroje. Ale bylo zapotřebí několika kroků, které nakonec vedly k tomu, co sledujeme v archeologii.

Jak se vše odehrálo, se pokoušíme rekonstruovat na základě archeologických nálezů. Jsou nám známy nejstarší kovové předměty, jejichž pozvolný vývoj sledujeme. Jednotlivé epochy zpracování kovů jsou pojmenovány podle nových výrobních materiálů: doba měděná (cca 4000 – 2200 př. n. l.), doba bronzová (cca 2200 – 800 př. n. l.) a doba železná (cca 800 – 15 př. n. l.).

Znalosti zpracování kovů se pravděpodobně šířily z Přední Asie přes Balkán do střední Evropy.

Již v předchozí mladší době kamenné bylo člověku známo kvalitní zlato, měď nebo železo jako vzácný materiál. Rozhodující průlom však přinesl objev, jak vytavit čistou měď z rudy. V době měděné se dostaly první měděné předměty do Rakouska. Pocházejí pravděpodobně z jihovýchodní Evropy. Odborníci, kteří ovládali umění získat měď z rudy, byli velmi žádaní. Měděná ruda se dolovala od počátku 4. tisíciletí př. n. l. Zpracování kovů mělo za následek společenskou dělbu práce a vznik profesí. Přesto trvalo téměř dvě tisíciletí, než byla měkká měď nahrazena tvrdším bronzem. Doba bronzová začíná novým objevem: slitím mědi s cínem vzniká bronz. Řemeslné a umělecké technologie bronzu se zdokonalují.

Tento materiál lze jednodušeji slévat, lépe kovat a snadněji kalit.

V době bronzové vznikají nádherné zdobné tvary, lepší nástroje a zcela nové zbraně.

K pokrytí vysoké spotřeby suroviny je zapotřebí rozsáhlých kontaktů. Ruda není běžně dostupná, především naleziště cínu jsou vzácná.

Na sklonku doby bronzové a počátkem doby železné se vysoce kvalitní zpracování bronzu už jeví jako běžná rutina.

Do hry vstupuje nový materiál – železo. Podobně jako u bronzu se metalurgické znalosti kolem zpracování železa šíří počátkem 1. tisíciletí př. n. l. z Blízkého Východu do střední Evropy. Brzy se rozvíjí zpracování železa na nejvyšší řemeslné i umělecké úrovni.

Od prvních měděných seker doby měděné k jemně zdobeným uměleckým předmětům Keltů mladší doby železné uběhlo několik tisíciletí. Každý zhotovený předmět na této cestě však zároveň znamená další milník v dějinách.

TEXT 02/SÁL 2

Oheň v životě – oheň ve smrti

Oheň chrání, oheň hřeje, oheň svítí.

Oheň slouží k úpravě pokrmů, ohněm získávají pokrmy

trvanlivost, oheň konzervuje.

Ohněm se získá půda.

Oheň vypaluje hlínu, oheň taví kov.

Oheň ničí domy, oheň přináší neštěstí, oheň zabíjí.

Oheň je brána přechodu z tohoto na onen svět.

Člověk je jediná bytost, která se odváží založit oheň a žít s ním. Má to svůj důvod: Jen on se ho naučil uhasit.

Henry van Dyke (1852 - 1933), americký autor a duchovní

TEXT 03

Člověk využívá oheň přibližně 400.000 let

Zásah blesku nebo samovznícení jsou přirozené příčiny vzniku ohně. Přibližně 400.000 let využívá člověk v Evropě oheň.

Oheň znamená nejen světlo, ale i ochranu před chladem, divokou zvěří a hmyzem. Tepelná úprava jídel – pečením na otevřeném ohni nebo vařením ve vyložených jamách nebo později v nádobách – přispívá k lepší stravitelnosti potravy.

V mladším období starší doby kamenné před zhruba 35.000 lety se oheň poprvé využívá k vypalování jílu. Od mladší doby kamenné se toto využití všeobecně rozšiřuje. Nádoby, sošky, pomůcky na předení a tkaní se vytvarují z hlíny a vypalují v jamách nebo v pecích.

Pokud se oheň vymkne kontrole, obrátí se požehnání v prokletí.

Požáry nejsou v prehistorických sídlištích žádnou vzácností.

Přitom je neštěstí jedněch štěstím druhých.

Zuhelnatěním konzervované zbytky dřeva, semen obilí, plodů a bylin jsou výjimeční poslové z dávných dob. Zvláštní roli hraje oheň od sklonku mladší doby kamenné. Oheň se používá k tavení kovů, tedy i nového materiálu mědi. Podle ní se nazývá toto období dobou měděnou.

TEXT 04/SÁL 3

Výšky a hloubky – Sídliště na návrších, ploché a mohylové hroby.

Architektonicky nastavená prostorová diagonála vypráví o sídlištích na návrších a o hrobech v hloubce.

Na přirozeně chráněných návrších vznikají v rané době bronzové opevněná sídliště, pravděpodobně jako sídlištní střediska.

Robustní opevnění s náspy a příkopy měla ochránit před útoky případně i reprezentovat.

Poloha byla zřejmě vybírána podle strategických kritérií, často na řekách nebo při soutěskách. Domníváme se, že sídliště udržovala vzájemné kontakty. Jezdecký kůň a vozy usnadňují komunikaci a zkracují vzdálenosti.

Malá hliněná kolečka dokládají existenci vozů, a to zajisté nejen miniatur. Opratě nalezené v sídlištích svědčí o využívání jezdeckých koní.

Často se uvnitř sídliště nacházejí řemeslné čtvrti a někdy i důkazy o zpracování bronzů.

Lidé žijí v malých osadách s dlouhými domy křídlové konstrukce, mezi nimi se nacházejí do země vyhloubené sýpky a menší chýše, pravděpodobně hospodářská stavení. Společenství rané doby bronzové sestávala z přibližně 30 osob.

Hlavním zdrojem obživy je zemědělství. Již od neolitu sbírá člověk zkušenosti s pěstováním obilí a chovem zvířat. Skot, ovce a kozy zůstávají oblíbenými domácími zvířaty, spolu s nimi prase a pes. Také kůň patří již od doby měděné k domácím zvířatům. Ryby z blízkých řek jsou dalším doplňkem stravy.

Objevují se nové polní plodiny, jídelníček je stále bohatší. Výzkum dokládá letní obiloviny jako ječmen, pšenici dvouzrnku, proso a zimní obiloviny jako pšenici špaldu a jednozrnku. V mezidobí leží pole ladem a slouží jako pastviny.

Důležitým zdrojem bílkovin je bob obecný, který se používá v zimě také jako krmivo pro zvířata. Přesto je každodenní život tvrdý a plný odříkání. Zvláště děti trpí nemocemi z nedostatku. Podle dnešních kritérií umírají mnozí dospělí v „nejlepších letech“.

V rané době bronzové zůstávají zesnulí v bezprostřední blízkosti živých. Do hrobu jsou ukládáni v podřepu s hlavou směřovanou k jihu nebo severu, avšak s pohledem upřeným k východu. Většina koster je pohřbena v jednoduchých mělkých hrobech. Některé hroby jsou vybaveny kamenými nebo dřevěnými komorami. Někdy bývají mrtví spáleni.

Ve střední době bronzové se mění pohřbívací rituály. Mrtví leží rovně na zádech. Na hrob je navršena mohyla, často z kamenů. Podle tohoto způsobu pohřbívání nazývají archeologové toto období také mohylovou kulturou doby bronzové. Mrtví jsou pohřbíváni se skvostnými bronzovými šperky. Na rozdíl od monumentálních pohřebišť však víme velmi málo o tom, jak lidé žili. Archeologických vykopávek sídlišť máme jen poskrovnu.

TEXT 05

Mělké hroby rané doby bronzové, mohylové hroby střední doby bronzové

V údolí řeky Traisen se nacházejí hřbitovy rané doby bronzové bezprostředně u sídlišť. Živí své mrtvé nevytěšňují ze své blízkosti. 600 let udržují tuto tradici a pohřbívají své mrtvé na stále stejném hřbitově. U Franzhausenu bylo objeveno asi 2.400 hrobů – jedná se o největší hřbitov rané doby bronzové v celém Rakousku. Většinou se jedná o čtyřhranné nebo oválné jámy o hloubce 40 až 400 cm. Někteří mrtví jsou uloženi do stromových rakví, často obloženi a zakryti kameny. Rozdíl mezi muži a ženami je zjevný, společná oběma pohlavím je jen poloha v podřepu.

Muži jsou ukládáni na levou stranu s hlavou směřovanou k severu, ženy na pravou stranu s hlavou k jihu. Pohled všech směřuje vždy na východ.

Hliněné nádoby byly asi původně plné jídla a pití, zvířecí kosti v hrobech pochází z ovcí, někdy také z koz nebo skotu. V jednom z hrobů byly nalezeny ovocná jádra a dokonce semínka vinné révy.

Ve střední době bronzové se zachází s mrtvými jinak. V obci Pitten v okrese Neunkirchen pozorujeme změny, ke kterým dochází. Zpočátku ještě přetrvávají tradice rané doby bronzové. Prohloubené mělké hroby s mrtvými v podřepu patří ke staršímu způsobu pohřbívání.

Později jsou mrtví pohřbíváni pod mohylami. Nejprve je vyhloubena kruhová jáma a vyložena kamenným věncem. Mrtvý je pak uložen do pohřební komory a nahoru navršena kamenná mohyla. Často se pohřebiště rozšířilo o další hrob; stará mohyla pak byla přestavěna a nově navršena. Byli to příbuzní, kteří měli zůstat spolu i po smrti? Nebo je k sobě pojil jiný těsný vztah? To nám bohužel není známo.

V pozdní době bronzové se přístup ke smrti opět změnil. Stále častěji jsou mrtví pohřbíváni žehem, především ženy. Žárovému pohřbu předcházely náročné přípravy. Zpopelněné zbytky jsou do hrobu ukládány tak, aby vytvářely dojem zachovaného těla.

TEXT 06/SÁL 4

Přeprava zboží – Přenos vědomostí v čase a prostoru

Evropa v pozdní době bronzové – období velkých změn. Hmotné statky a řemeslné dovednosti různých kultur se vzájemně prolínají a překonávají tak zeměpisné hranice. Možná je to právě bronz, proč se navazují a rozvíjejí obchodní kontakty až do vzdálených zemí. Rostoucí výroba bronzu vyžaduje stále více surovin – mědi a cínu. Měď se na území současného Rakouska dolovala. O původu cínu však nemáme přesné informace. Je možné, že pocházel z některých dnes známých evropských nalezišť. Ale byla tato naleziště dostačující?

Ve 14. st. př. n. l. se plavila ve Středomoří plachetnice s cínovými ingoty na palubě. U jižního pobřeží dnešního Turecka, poblíž mysu Uluburun, ztroskotala. V nákladovém prostoru plachetnice se dochovalo zboží pocházející nejméně z jedenácti různých kultur: od Baltika přes Blízký Východ až po Egypt.

V Egyptě právě vládnou Echnaton a Nofretete, rodiče Tutanchamuna. Diplomatická písemná korespondence dokládá kontakty s mocnou říší Chetitů v Malé Asii. Řecká pevnina zažívá vrcholné období mykénské kultury. Její výrobky byly nalezeny daleko za hranicemi Řecka. Mykénské meče se dostaly až do Gruzie, v Bavorsku byla nalezena jantarová destička s mykénskými znaky, v Irsku a Velké Británii se objevily mykénské dvojité sekery.

Střední Evropa zatím ještě nezná písmo, nedochovaly se žádné písemnosti z té doby. Zprávy byly zřejmě

předávány ústně z generace na generaci.

Svědectvím o této době jsou archeologické nálezy, především předměty nalezené v hrobech. Rostoucí počet obyvatel s sebou přináší rozšiřování stávajících nebo též stavbu nových, často opevněných sídlišť.

Téměř dva tisíce let zrající zkušenosti se zpracováním kovů se odrážejí ve stále dokonalejších technologiích odlévání. Ty umožňují vyrábět tenkostěnné bronzové nádoby nebo meče s plnou rukojetí. Znalosti výrobních postupů se předávají ústně.

Během krátké doby se ve velkých částech Evropy prosazuje nový způsob zacházení s mrtvými. Namísto pohřbení mrtvého těla pod mohylou nastupuje spálení a uložení ostatků do urny.

Co o sobě vědí lidé navzájem?
Jak probíhá komunikace?

TEXT 07

Vzrušená atmosféra pozdní doby bronzové?

Zemědělství i nadále zůstává nejdůležitějším zdrojem obživy, jak tomu bylo i v předešlých dobách. Rostoucí populace však vyžaduje nové struktury a organizaci. Zalidňují se nová, dosud neobydlená území.

V nížinách se rozmáhají velké osady. Jsou v nich zastoupeny dlouhé domy halového typu, menší stavby pro řemeslníky a sýpky s kůlovou konstrukcí. Tyto velké

selské osady pravděpodobně dokázaly uživit více lidí, než kolik jich zde žilo.

To umožňuje určitou společenskou dělbu práce a specializaci. Ústřední roli hrají osídlení na návrších. Strategicky výhodná místa s přirozenou ochranou jsou opevňována silnými náspy s vestavěnými branami. Pocit bezpečí umocňují i přídavné řady palisád. Nejisté časy si taková obranná opatření vynucují. Na druhé straně vznikají komunikační sítě k přenosu informací a zboží. Velké opevněné hradiště Schanzberg u Thunau na řece Kamp ve Waldviertelu leží na vyvýšeném hřebetě s výhledem do všech stran. Příkrý sráz zabezpečuje areál na východě a jihu, mohutný násep z ostatních stran. Vstup do sídliště je možný dvěma branami.

Každodenní zásobování je v obytných domech zajišťováno prostřednictvím pecí, tkalcovských stavů, uskladňovacích jam a sklepů. Odlévací kamenné a hliněné formy dokládají výrobu bronzových předmětů.

Velký požár přiměl obyvatele se všeho vzdát. V domě 01 ve svahu se zachovala díky požáru část zařízení domu v originále. V rohu uvnitř domu se zachovala plotna a na obvodové zdi zbytky pece.

Četné nádoby u pece umožňují představu o vybavení domácnosti pozdní doby bronzové. O zeď domu stojí ještě opřené kamenné žernovy na mletí obilí. Obilí zuhelnatělé požárem poskytuje cenné informace o orebním zemědělství pozdní doby bronzové.

Kromě ječmene se pěstovala pšenice dvouzrnka,

jednozrnka, špalda, pšenice naduřelá a proso. K již známým rostlinám bohatým na bílkoviny jako hrách a čočka se přidávají boby a vikev čočková. Jako nejdůležitější zdroj rostlinných tuků slouží lnička setá a mák. Kam asi odešli lidé, kteří museli chvatně opustit dům a dvůr?

TEXT 08/SÁL 5

Úložiště doby bronzové: oběti bohům, sklad materiálu, skryš – nebo od každého trochu?

Nejrůznější nálezy jsou zde naskládány v navršených bednách jako v těsném příručním skladě. Většinou se jedná o náhodné nálezy.

Některé pocházejí z blízkosti prehistorického sídliště. Často bez dalších souvislostí. Každý nález s sebou vždy přináší nějaké překvapení. Najdeme zde hliněné nádoby přesně naskládané do sebe, pečlivě uložené předměty z mědi, bronzů, ba dokonce i ze zlata.

Tento způsob skladování začíná v době měděné a vrcholí v pozdní době bronzové.

Úložiště keramiky obsahují někdy jen několik nádob, jindy celé stovky, pečlivě poskládané v jámách. Zdá se, že byla úložiště zakládána jako místa, kdy byly obětovány pokrmy a nápoje.

Jako úložiště kovů bývají označována místa, na kterých byly shromažďovány kovové předměty v různých kombinacích.

Jejich rozmanitý obsah se během doby bronzové proměňuje. Úložiště rané doby bronzové obsahují prsteny, spony nebo sekery. Často jim bývá přisuzována funkce platidel nebo normovaných kovových hodnot.

Takzvaná vybavovací úložiště obsahem připomínají výbavu hrobů.

Skvostné bronzové šperky a další umělecké předměty z bronzu svědčí o tom, že si lidé považovali nejen hodnoty použitého materiálu, ale i dovedného provedení.

V některých z těchto nalezišť se navíc nacházejí rozbité, použité nebo poškozené kovové předměty. Na jiných shromaždištích jsou zakopány nástroje na obrábění kovů, zdeformované a rozbité předměty, použité kovy, zlomky a surový kov. Jedná se o sklady surovin nebo o oběti bohům?

Úložiště šperků asi sloužilo hlavně jako skryš. Který „trezor“ je bezpečnější než půda? Tak bezpečná, že dokáže skrývat svůj obsah po celá tisíciletí?

TEXT 09

Fenomén úložiště

Úložiště bývají interpretována jako součást života a prožívání pospolitosti, čemuž nasvědčuje skutečnost, že byly předměty zakopávány v blízkosti nebo dokonce uvnitř sídlišť. Rozmanitost předmětů v úložištích přitom dokáže osvětlit možné důvody jejich uložení.

S úložišti nádob jsou spojovány v první řadě oběti bohům v podobě pokrmů a nápojů, s následnou „likvidací“ nádob. Takové oběti přinášely často rolnické kultury v rámci cyklicky se opakujících ročních událostí. Také tzv. úložiště kovů bývají spojována s rituálními úkony. Možná měla dostat země vrácenou symbolickou část toho, co jí bylo předtím v dolech „uloupeno“.

Některá úložiště nejsou ničím jiným, než skladem materiálu nebo skryší. Pozoruhodné je, že v mnoha případech nebyly předměty vyzvednuty. Tzv. vybavovací úložiště byla zřizována k podobnému účelu jako úložiště kovů. Přitom si lze představit některá vybavovací úložiště a úložiště se šperky jako skryš pro “rodinné stříbro”.

Úložiště v sobě spojují všechny prvky archeologického výzkumu dávných kultur. Obsahují sakrální aspekt pohřbívání, profánní aspekt všedního života, technický aspekt řemesla, třebaže často nejsou důvody uložení jednoznačné.

TEXT 10/SÁL 6

Řemeslo na vysoké úrovni

Nezištně musíme uznat: Dnes bychom to lépe nedokázali. Vysoká kvalita, již naši předkové dosahovali bez dnešních moderních technických pomůcek, vyvolává spoustu otázek i obdiv.

Měděná opona v sále dělí dobu halštatskou od laténské a představuje po jednom ornamentu typickém pro každou z epoch.

Hrnčířství, výroba kovů a oděvů – člověk doby železné vychází z tradic, které ústně uchovávaly generace řemeslníků.

Výsledky se nedostavují náhodně. Za předměty denní potřeby, ozdobami a zbraněmi se skrývá vědomé užití a promyšlené zužitkování zkušeností.

Mimořádný rozkvět zažívá kovářské řemeslo u Keltů ve východoalpské oblasti. Zpracování železa dosahuje kvality, již obdivovali i samotní Římané. I podle dnešních norem si zaslouží kovářské železo označení „ocel“. Mistrovství dosáhli Keltové i v oboru sklářství. Dokázali barvit surové sklo a vyrábět bezešvé náramky – technikou, která je ve Středozeří neznámá.

Lékařské vědomosti jsou široce rozšířené. Často se provádějí úspěšné operace lebky (trepanace), vyžadující mimořádnou chirurgickou zručnost.

V 3. stol. př. n. l. začaly keltské kmeny v Dolním Rakousku razit vlastní mince. Jako předlohu nejdříve použili helénistické mince, brzy však vyvinuli soustavu mincí s vlastními mincovními váhami a znaky.

TEXT 11

Jen to nejlepší na cestu na onen svět?

Archeologové se prostřednictvím dochovaných předmětů pokoušejí rekonstruovat pradávny život, umírání i všední starosti. Většina takových předmětů, především ty nejzachovalejší, pochází z hrobů.

Vědci často vycházejí z toho, že výbava hrobů odráží sociální postavení, že působí jako „zrcadlo“ života. Smyslem bylo zobrazit nejen majetkové poměry mrtvého za jeho života, ale i sociální postavení.

Hroby nám sice nezpřístupňují myšlenkový svět tehdejších společenství, ale zato vypovídají o jejich zacházení se smrtí. Jakou změnu v chápání světa znamená spalování mrtvých na hranici a ukládání ostatků do urn?

Ve velké části dnešní střední Evropy můžeme pozorovat rozšíření tohoto způsobu pohřbívání. Archeologové nazývají toto období doby bronzové také kulturou lidí popelnicových polí.

Odkud se vzal tento pohřební rituál a proč vznikl? Proč je mrtvé tělo „zničeno“? Jak dochází k rozšíření tohoto způsobu pohřbívání?

Možná se tento rituál šíří stejnými cestami a směry jako suroviny měď a cín.

Zesnulý byl spálen na hranici pravděpodobně ve svých nejlepších šatech, včetně šperků, bronzových zbraní a dalších osobních předmětů. Jeho ostatky pak byly pohřbeny. Často se v hrobě nacházejí i předměty z bronzu a množství nádob, které neprošly ohněm. Není přitom známo, kdo byl vlastníkem předmětů z hrobů: Patřily pohřbeným nebo pozůstalým?

I když nám je myšlenkový svět pohřbívacích rituálů cizí, snažíme se představit si pozůstalé i jejich smutek.

„Snaha o pohřeb, o důstojné uložení do země, o velkolepý smuteční průvod: To vše se děje spíše k útěše pozůstalých než k užitku zesnulým.“

Sv. Augustin, 354 – 430, biskup z Hippo Regia v dnešním Alžírsku

TEXT 12

Pro krajinu Weinviertelu jsou typické mohutné mohyly

Mohyly jsou hroby upomínající nás už zhruba 2.500 let na mrtvé, kteří jsou zde pochováni. Ve starší době železné, nazývané též halštatská, panovaly různé pohřební rituály. Mrtví byli pohřbíváni pod mohylami nebo v plochých hrobech.

V Dolním Rakousku byli mrtví pohřbíváni žehem často i se šperky, zbraněmi nebo nástroji. Velký význam mělo do hrobu vkládané nápojové a jídelní nádoby. Posloužilo při poslední slavnostní hostině na tomto nebo snad k zaopatření na onom světě?

Mohutné mohylové hroby působí monumentálně, ať už osamocené nebo ve skupinách po třech, jak je najdeme v obcích Gemeinlebarn, Bernhardsthal, Rabensburg a Oberweiden.

Největší z nich je Großmugl vysoký 14 m s průměrem 46 m. Nyní stojí osamocen. Původně ale zřejmě byl součástí malé skupiny, která je dnes však už srovnaná se zemí a je patrná pouze jako obrys z ptáčích perspektivy.

V obcích Absdorf, Gaisruck, Niederhollabrunn, Niederfellabrunn stojí jednotlivé impozantní mohyly na vyvýšených místech a působí o to majestátněji.

„Lebern“ nebo „Lewarn“ znamená navršenou mohylu. Jako „místo s mohylovými hroby“ je v listině z roku 836 n. l. zmíněn Langenlebern. Zdejší mohylové hroby pochází z doby halštatské. V jednom z nich, zvaném Tumulus 3, se nachází velká pohřební komora ze dřeva, bohatě vybavená nápojovým a jídelním nádobím.

Téměř přesně doprostřed hrobu byly uloženy spálené zbytky kostí zesnulého, původně asi v malé dřevěné bedničce. Doprovází ho nejméně sedm hliněných figurek, z toho tři jsou napůl černě a červeně pomalované. Spolu s další figurkou jezdce a nádobou zdobenou býčími hlavami jsou tyto figurky výrazem obřadního ceremoniálu během skvostného pohřbu.

TEXT 13

Mince s vlastními znaky a specifickou ražbou

Keltské kmeny v Dolním Rakousku razily od 3. stol. př. n. l. své vlastní mince. Nápad razit mince pochází ze Středomoří. V Malé Asii a u Řeků je ražba mincí známa už od 7. stol. př. n. l.

Vzorem pro keltské mince jsou statéry (zlaté mince) Alexandra Velikého Makedonského (336 – 323 př. n. l.). Keltové těchto mincí nabývali jako žoldnéři, při loupežných taženích nebo obchodováním.

Keltské mince nalezené na sever od Dunaje (v Dolním Rakousku, v Čechách, na Moravě a na Slovensku) jsou přisuzovány kmenu Bójů.

První zmínky o tomto kmenu na Dunaji pocházejí z konce 2. st. př. n. l. Zvláštností tohoto tzv. bójského ražení je ražba zlatého statéru a jeho dílů – $1/3$, $1/8$, $1/24$, přičemž nejmenší mince byla velká pouhých 5 mm.

Typické pro keltskou ražbu je ražení kladivem kus za kusem.

Mincovní střížka (polotovar mince) ze zlata nebo stříbra se položil na pevně zapuštěné razidlo s motivem rubové strany mince. Ražba se prováděla údery kladiva na horní razidlo s lícovým motivem. Razidel se bohužel dochovalo jen velmi málo, zato mincovních destiček na odlévání mincovních střížků bylo nalezeno mnohem více.

Většina nalezených keltských mincí v Dolním Rakousku pochází z ústředního sídliště Roseldorf v okrese Hollabrunn. Dochovalo se nejméně 1.500 mincí. Proto lze vycházet z toho, že v Roseldorfu byla vlastní mincovna. Našly se tu dokonce i pozlacené nebo postříbřené falzifikáty antických bronzových mincí.

I na Oberleiserbergu se pravděpodobně nacházela mincovna. Byla zde nalezena řada mincí hlavně z 1. st. př. n. l., které dokládají čilé obchodní styky se sousedy až do oblastí dnešního Slovinska, Maďarska, Srbska, jižního Německa a Francie.

TEXT 14

Dva případy keltské medicíny, které vyvolaly rozruch

V Guntramsdorfu v okrese Mödling podstoupil třiceti- až pětatřicetiletý muž operaci hlavy. Jeho levá temenní kost byla provrtána (trepanována). Zákrok dopadl úspěšně a rána se dobře zhojila. Malá destička vyvrtaná z lebky byla vsazena na původní místo. Druhá operace na pravé temenní kosti, taktéž trepanace lebky, byla sice přerušena, ale i tato rána se dobře zhojila. Pak následoval třetí zásah těsně vedle dvou předešlých. Tuto trojitou trepanaci však doprovázel zánět na okrajích ran. Pacient po zákroku nežil dlouho. Důvod těchto chirurgických zákroků se nepodařilo zjistit.

Jinak tomu bylo u muže z Katzelsdorfu v okrese Wiener Neustadt. Podstoupil operaci v 30 až 35 letech kvůli zánětu lebeční klenby. Zánět měl být vyléčen trojím vrtáním.

Byla provedena dvě vrtání, třetí nebylo dokončeno. Pacient pravděpodobně zemřel během operace. Zranění lebky nebo záněty se od mladší doby kamenné často úspěšně operují. Máme dostatek důkazů dobře odhojených zákroků. Trepanace vrtáním, provedená u obou mužů, je metoda v té době známá pouze ve Středozeří. Není vyloučeno, že trepanace v době 300 až 250 př. n. l. provedl cizí lékař, který se tu právě zdržoval. Nebo se jednalo o místního lékaře, který získal vzdělání v cizině a chtěl je zde uplatnit. Úspěch však zůstal spíše skromný.

Proděravěné části lebek, místy nalezené v sídlištích, nemají nic společného s trepanacemi, neboť byly otvory vyvrtány až po smrti. Zaoblené lebeční kosti jsou interpretovány jako amulety, mohly však sloužit i jako relikvie k uctívání předků.

TEXT 15

Rozsáhlé keltské ústřední sídliště ve Weinviertelu

Mladší doba železná se nazývá laténská po jednom švýcarském nalezišti. Archeologové přisuzují laténskou kulturu Keltům.

Jak si Keltové sami říkali, nám není známo.

V raném období upřednostňovalo keltské obyvatelstvo otevřená neopevněná sídliště, často při řekách. Keltové se živilí převážně zemědělstvím. Jako samozásobitelé a zdatní řemeslníci vyrábějí vše potřebné z různých materiálů jako kosti a železo a zhotovují též látky.

Růst populace má za následek přeměnu menších osad na velká ústřední sídliště. Na vrchu Sandberg u Roseldorfu v okrese Hollabrunn vzniká keltské ústřední sídliště (asi 250 – 130 př. n. l.). Magnetická měření ukazují rozsáhlou plochu o rozměrech 40 ha, t. j. 400.000 m², s příkopem a bránou na jižní straně.

V sídlišti městského charakteru panuje čilý ruch.

Ze širokého okolí je sem naháněn jateční dobytek a místní sýpky jsou plné obilí.

Razí se tu vlastní mince. Obchodníci přinášejí do

Roseldorfu též cizí mince, z čehož vyplývá, že sídliště udržuje obchodní kontakty s širokým okolím. Kultovní rituály a náboženství jsou součástí každodenního života.

Sedm čtvercových hrobů, považovaných za posvátné, platí v celé Evropě jako něco mimořádného. V těchto hrobech se nachází velké množství zvířecích kostí, šperky, zbraně, části vozů a koňské otěže ze železa. Mnohé předměty jsou zohýbané, hřeby a otvory nasvědčují tomu, že mohly být připevněné na kůlech.

V hrobě tzv. „Velké svátosti“ leží paroží velkého jelena. Možná bylo součástí sochy keltského boha Cernunna, jenž bývá zobrazován v lidské podobě s parožím. Lidské kosti v hrobě „Velké svátosti“ by mohly souviset s lidkými oběťmi, uctíváním předků nebo dokonce s kanibalizmem.

Výzkum dosud nebyl ukončen, na interpretaci je zatím příliš brzy. „Velká svátost“ ze Sandbergu se nachází rekonstruovaná ve venkovní expozici muzea.

Na sklonku laténské doby vznikají na návrších také opevněná sídliště jako Oberleiserberg. Jen několik kilometrů odtud leží Michelstetten s dílnami na hrnčířskou výrobu a na zpracování železa i bronz.

TEXT 16

Proměny krajiny

Příkop „Velké svátosti“ na kopci Sandberg u Roseldorfu skrývá množství rostlinných nálezů. Jejich

archeobotanický výzkum umožňuje rekonstrukci krajiny doby laténské.

Kolem sídliště se rozprostírala velmi úrodná pole, na kterých se pěstovala pšenice jedno- a dvouzrná, špalda, ječmen a proso. Náročné luštěniny jako hrách a čočka, stejně jako olejnin jako lnička setá, mák a len pěstují lidé v zahrádkách u domů. Nalezené jádérko vinné révy dává tušit, že už možná existovaly malé vinice.

Bažinaté nížiny v údolích s mokřinami a zbytky lužního lesa sloužily jako pastviny pro hovězí dobytek a koně nebo jako senné louky.

Ovce a kozy, citlivé na vlhko, se pásly pravděpodobně na výše položených sprašových svazích. Krajinu kolem sídlišť si musíme představit jako velmi otevřenou.

Předpokládáme, že okolní lesy byly z velké části vymýceny vzhledem k velké spotřebě dřeva na topení, stavbu domů či výrobu nástrojů. I lesy sloužily jako pastviny: Prasata rozrývala lesní půdu, skot a koně spásaly výhonky stromů. Sklizeň zelených větví jako krmiva na zimu a sběr steliva do chlívů vedou k nadměrnému užívání a řídnutí lesa.

MAMUZ
SCHLOSS ASPARN/ZAYA

